

OCENA ZMIAN PRZESTRZENI WIEJSKIEJ W OBRĘBACH WYMAGAJĄCYCH PRAC URZĄDZENIOWO-ROLNYCH

Małgorzata Akińcza, Barbara Mastalska-Cetera
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

EVALUATION OF CHANGES IN RURAL SPACE IN DISTRICTS REQUIRING RURAL MANAGEMENT WORKS

Streszczenie

Przestrzeń obszarów wiejskich podlega zmianom, które są uwarunkowane różnorodnymi czynnikami, zarówno tymi o charakterze środowiskowym, jak i będącymi skutkiem działalności człowieka.

W pracy analizowano zapotrzebowanie na: melioracje, scalenie gruntów, modernizację i budowę dróg transportu rolnego, rekultywację oraz zagospodarowanie gruntów odłogowanych, dla wszystkich obrębów w gminie Trzebnica (województwo dolnośląskie). Określono, dla których wsi w gminie występuje potrzeba wykonania co najmniej trzech spośród wybranych zabiegów urządzeniowo – rolnych. Ponadto wytypowano tzw. wsie depresyjne, czyli takie, które oprócz potrzeb na tego typu prace charakteryzują się dominacją gospodarstw dużych. Podjęto próbę odpowiedzi na pytanie, czy nadal te same obszary wykazują wadliwość w organizacji przestrzeni rolniczej i jakie są przyczyny takiego stanu. Wykorzystano dane z badań ankietowych „Obszary wiejskie i grunty rolnicze w Polsce” (1988), „Zagospodarowanie przestrzeni rolniczej w gminie Trzebnica” (1995) i „Planu urządzeniowo-rolnego gminy Trzebnica” (2008).

Potrzeby melioracyjne na obszarze gminy Trzebnica są coraz większe. Konieczność wykonania prac z zakresu melioracji szczegółowych postulowana jest kolejno w 10, 18 i 41 obrębach. Dodatkowo, w 34 wsiach,

w 2008 roku, zarejestrowano potrzeby z zakresu melioracji podstawowych. Cele wykonania scalenia gruntów w okresie 30 lat były odmienne, stąd konieczność wykonania tego zabiegu zarejestrowano w różnej liczbie wsi. Potrzeby dotyczące budowy i modernizacji sieci dróg transportu rolnego nadal istnieją. W większej liczbie wsi wymagana jest rekultywacja i zagospodarowanie gruntów a rozmiar gruntów odłogowanych wzrósł od 9ha (1988) do 1696 ha (2008). Zapotrzebowanie na co najmniej trzy zabiegi urządzeniowo-rolne we wsiach gminy Trzebnica wzrastało w kolejnych latach, od 6 (1988) i 7 (1995) do 23 (2008). Wsie, Koniowo i Kuźniczysko, są obrębami depresyjnymi w każdym roku analizy potrzeb urządzeniowo-rolnych.

Słowa kluczowe: obszary wiejskie, rolnicza przestrzeń produkcyjna, potrzeby urządzeniowo-rolne, scalanie gruntów

Abstract

Space rural areas are subject to changes, which are conditioned by various factors, both those of an environmental nature, and those being the consequence of human activity.

The study analyzed the need for: land reclamation, land consolidation, modernization and construction of roads of agricultural transport, reclamation and development of fallow land for all districts in the commune of Trzebnica (Dolnośląskie Voivodeship). It has been determined, for which villages in the commune there is a need to perform at least three of the selected rural management works. In addition, it has been selected so called depression villages that are such villages which apart from the needs for this type of works are characterized by the dominance of large farms.

It has been undertaken an attempt to answer the question of whether the same areas continue to indicate defects in the organization of the agricultural area and what are the reasons for such status.

It have been used the data from the interview surveys „Rural areas and agricultural land in Poland”(1988), “Agricultural space management in Trzebnica common” (1995) and „Rural management plan of Trzebnica commune” (2008).

Land reclamation needs on the area of Trzebnica common are getting bigger. The necessity to carry out the works in the scope of detailed land reclamation is postulated sequentially in the precincts 10, 18 and 41. Additionally, in 34 villages in 2008, we registered the needs in the field of basicland reclamation. The aims at performance of target land consolidation were different in the period of 30 years, hence the need to perform this operation was registered in a different number of villages. The needs for construction

and modernization of the network of agricultural transport roads still exist. In more number of villages it is required reclamation and management of land and the size of fallow land have increased from 9 ha (1988) to 1,696 ha (2008). The demand for at least three rural management works in villages of Trzebnica common increased in subsequent years 6 (1988) and 7 (1995) to 23 (2008). Villages, Koniowo and Kuźniczysko are depression districts in each year of analysis of the rural management works the needs.

Key words: *rural areas, agricultural productive space, demand of rural management works, land consolidation*

WSTĘP

W Polsce występuje przestrzenne zróżnicowanie poziomu rozwoju rolnictwa. Wpływ na taki stan ma długotrwały proces przekształcania gospodarki rolnej (od okresu zaborów do współczesności) na obszarach zróżnicowanych pod względem sytuacji społeczno-gospodarczej. Są obszary, gdzie rolnictwo może konkurować pod każdym względem z rolnictwem Unii Europejskiej, lecz występują i takie, gdzie gospodarstwa produkują na granicy opłacalności. Obszary takie nazywa się obszarami problemowymi rolnictwa, obszarami depresyjnymi, obszarami opóźnionymi w rozwoju itp. Obszary problemowe rolnictwa to nie tylko te, o najniższym poziomie jego rozwoju, ale również tereny niewykorzystanego potencjału produkcyjnego, przyrodniczego i społeczno-ekonomicznego oraz obszary konfliktów pomiędzy rolnictwem a innymi funkcjami gospodarczymi. Wyróżniane są w przestrzeni ze względu na ich niedostateczne wyposażenie, w szerokim tego słowa znaczeniu (Bański, 1999). Stąd obszary z potrzebami urządzeniowo-rolnymi także stanowią obszary problemowe. Urządzanie terenów rolnych to planowane zabiegi techniczne i organizacyjne, uwzględniające uwarunkowania przyrodnicze, społeczne, ekonomiczne i prawne, mające na celu dostosowanie struktury przestrzennej obszaru do potrzeb racjonalnej organizacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej, części terenów rolnych, bezpośrednio związanej z procesami produkcji rolniczej (Gospodarka 1997).

Aktualnie należy szczególną uwagę zwrócić na zabiegi urządzeniowo-rolne, które umożliwiają racjonalizację produkcji rolnej jak i ochronę zasobów przyrody w taki sposób, by korzystanie z nich przynosiło jak najlepsze efekty społeczno-gospodarcze. Wynika to z faktu funkcjonowania Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 i możliwości pozyskania funduszy na prace z tego zakresu.

METODYKA I OPIS BADAŃ

Cel pracy to wydzielenie obszarów problemowych, szczególnie zaniedbanych pod względem urządzeniowo-rolnym, czyli o największych potrzebach z tego zakresu. W analizie wzięto pod uwagę konieczność wykonania, zarówno zabiegów poprawiających warunki powietrzno-wodne w glebie celem podniesienia jej produktywności jak i zabiegów modernizujących strukturę przestrzenną gruntów gospodarstw rolnych dla zapewnienia optymalnych warunków prowadzenia produkcji rolniczej.

Dla wszystkich obrębów w gminie Trzebnica (województwo dolnośląskie) analizowano zapotrzebowanie na: melioracje, scalenie gruntów, modernizację i budowę dróg transportu rolnego, rekultywację oraz zagospodarowanie gruntów odłogowanych. Potrzebę wykonania prac badano dla 1988, 1995 i 2008 roku. Wybór uzasadniony jest dostępnością danych o obszarach wiejskich, rolniczej przestrzeni produkcyjnej i potrzebach urządzeniowo-rolnych wsi z tych lat. W pracy wykorzystano dane z: publikacji „Obszary wiejskie i grunty rolnicze w Polsce. Wyniki badań ankietowych – 1988”, ankiety „Zagospodarowanie przestrzeni rolniczej w gminie Trzebnica” z 1995 roku oraz „Planu urządzeniowo – rolnego gminy Trzebnica” z 2008 roku, opracowanego przez Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych we Wrocławiu. Poszukiwano odpowiedzi na pytanie, czy w ciągu 30 lat gospodarowania przestrzenią wiejską te same wsie wykazują te same potrzeby urządzeniowo-rolne? Wybór roku 1995 podyktowany jest zmianami ustrojowymi, jakie nastąpiły w Polsce na początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku.

Określono, dla których wsi w gminie występuje potrzeba wykonania co najmniej trzech spośród wybranych zabiegów urządzeniowo – rolnych. Ze względu na to, że w roku 2008 konieczność modernizacji dróg transportu rolnego wystąpiła w każdym obrębie gminy, do analizy wytypowano te wsie, w których udział dróg do modernizacji przekracza 20% ogólnej ich długości. Podobnie, potrzebę zagospodarowania odłogów uwzględniono, gdy grunty odłogowane stanowią 10% i więcej powierzchni użytków rolnych. Ponadto wytypowano wsie depresyjne, czyli takie, które oprócz dużego zapotrzebowania na tego typu prace charakteryzują się dominacją gospodarstw dużych. Dla potrzeb analizy za gospodarstwa duże uznano te, których powierzchnia ogólna wynosi 10 i więcej ha, zaś za wsie o dominującym ich udziale przyjęto takie, w których gospodarstwa duże zajmują 50% i więcej w łącznej powierzchni wszystkich gospodarstw indywidualnych. Uzasadnieniem takiego postępowania jest fakt, że gospodarstwa obszarowo duże posiadają większy potencjał produkcyjny (ziemia, kapitał, siła robocza), a w związku z tym potrafią efektywniej wykorzystać wszelkiego rodzaju ulepszenia dotyczące zarówno jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej jak i ich organizacji przestrzennej. Celowo zastosowano i wyjaśniono oznacze-

nia i pojęcia takie, jak w badaniach ankietowych, a w przypadku danych z planu urządzeniowo-rolnego gminy, użyto własnych.

ZABIEGI URZĄDZENIOWO-ROLNE

Cechą charakterystyczną zabiegów urządzeniowo-rolnych jest ich bezpośredni związek z ziemią, a pośredni, z pozostałymi czynnikami produkcji (ludzie i kapitał). Celami nadrzędnymi zasadności ich planowania są: poprawienie konkurencyjności i opłacalności produkcji rolnej, poszukiwanie dodatkowych źródeł dochodu poza rolnictwem, kreowanie lepszych warunków życia na wsi, przeciwdziałanie wyludnianiu się wsi, aktywizacja społeczności wiejskiej poprzez współuczestnictwo w procesie kształtowania obszarów wiejskich. Natomiast cele bezpośrednie, realizowane w konkretnych pracach urządzeniowych to: podniesienie produktywności gleb, kształtowanie struktury obszarowej gospodarstw rolnych, infrastruktura techniczna ze szczególnym uwzględnieniem budowy, modernizacji, korekty układu dróg transportu rolnego, ochrona środowiska i krajobrazu, odnowa wsi. Zabiegi urządzeniowo-rolne w różnym stopniu wpływają na środowisko naturalne tzn. na wodę, glebę, mikroklimat, rzeźbę terenu, powietrze atmosferyczne, krajobraz, jak również na warunki życia ludzi i zwierząt. Należy również podkreślić odwrotną zależność, w której prowadzenie prac urządzeniowo-rolnych uwarunkowane jest stanem środowiska naturalnego np. podczas scaleń gruntów, gdzie granice nowo projektowanych działek powinny być dostosowane do granic cieków wodnych, zadrzewień, zakrzewień itp. (Hopfer 1984).

CHARAKTERYSTYKA OBSZARU BADAŃ

Gmina Trzebnica jest gminą miejsko-wiejską w województwie dolnośląskim, w powiecie trzebnickim. Siedzibą gminy jest miasto Trzebnica, położone w południowej części gminy, w odległości 24km od Wrocławia, przy skrzyżowaniu dwóch szlaków komunikacyjnych, którymi są: droga krajowa nr 5 Wrocław – Poznań (w kierunku północ-południe) oraz droga krajowa nr 15 (w kierunku Bydgoszczy). W jej granicach administracyjnych znajduje się 41 wiejskich obrębów ewidencyjnych (Biedaszków Wielki wraz z osadą Trzy Chałupy, Boleścín z Piotrowicami Koniowo z Koniówkiem i Przeborowem, Masłów z Bukowcem, Ksieginice ze wsią Sulisławice).

Gmina Trzebnica położona jest na terenie dwóch mezoregionów geograficznych. Północna część gminy (około 60% powierzchni) leży w mezoregionie Kotlina Żmigrodzka w trzech mikroregionach: Równina Czeszowska, Równina Prusic, Dolina Środkowej Baryczy (Kondracki 1998). Obszar ten charakteryzuje się płaskim ukształtowaniem terenu a na wschód od Koniówka znajduje się najniższy położony punkt w gminie – 93 m n.p.m. Do najważniejszych cieków

należą: Brzeźnica, Młyńska Struga, Olszak, Lipniak, Czarna Woda, Głęboki Rów, Kanał Trzebnicki, Jesionka, Kanał Sąsiedzka – Lipniak, Brzeźnica, Kątna i Struga II. W tej części gminy dominują gleby bielcowe, o niskiej produktywności. Południowa część gminy (około 40% powierzchni) leży w mezoregionie Wzgórza Trzebnickie. Rzeźba terenu w tej części gminy ma postać pofałdowaną, o względnych różnicach wysokości dochodzących do 100m. Jest to cecha stanowiąca o atrakcyjności krajobrazu na tym obszarze. Ta część gminy, której granice wyznaczają wsie Cerekwica, Ksieginice, Nowy Dwór, Marcinowo i Rzepotowice, posiada dobre gleby uprawne. Dominują gleby brunatne z domieszką gleb bielcowych a ponadto w obszarze Wzgórz Trzebnickich występują żyzne lessy, co spowodowało rozwój rolnictwa, a zwłaszcza sadownictwa. W Strategii rozwoju obszarów wiejskich województwa dolnośląskiego (Strategia 2000) obszar gminy Trzebnica został zaliczony do regionu funkcjonalnego oznaczonego jako region II – rolniczo-rekreacyjny. Istniejące tu warunki przyrodnicze, krajobrazowe oraz społeczno-gospodarcze i kulturowe sprzyjają rozwojowi funkcji rolniczej oraz funkcji związanych z turystyką i rekreacją.

ZAPOTRZEBOWANIE NA PRACĘ URZĄDZENIOWO-ROLNE W GMINIE TRZEBNICA

W 1988 roku potrzebę odtworzenia istniejących systemów melioracyjnych postulowano w 9 wsiach: Bolescin, Brzezie, Janiszów, Koczurki, Kuźniczysko, Skoroszów, Szczytkowice, Ujeździec Mały, Ujeździec Wielki. Nowych inwestycji melioracyjnych wymagały grunty wsi Koniowo, zaś zarówno odtworzenia istniejących jak i budowy nowych systemów melioracyjnych oczekiwano we wsi Koczurki. W 22 obrębach (53,7% ilości wsi) nie występowały potrzeby melioracyjne.

Grunty indywidualnych gospodarstw rolnych jak i gospodarstw uspołecz-nionych nie wymagały scalenia, mimo że zwrócono uwagę na takie przyczyny dojrzałości obszaru do procesu scaleniowego jak: nadmierne wydłużenie działek (powyżej 1:10), nadmierne oddalenie działek od siedliska lub ośrodka gospodarczego (średnia odległość ponad 3km), położenie działek w szachownicy własnościowej, konieczność racjonalnego zagospodarowania gruntów Państwowego Funduszu Ziemi (np. grunty stanowią ponad 10% powierzchni obrębu). W całej gminie Trzebnica stwierdzono konieczność modernizacji dróg transportu rolnego (poszerzenie, utwardzenie, likwidacja). Zły stan dróg, rozumiany jako konieczność rozbudowy istniejącej lub budowy nowej sieci drogowej, zarejestrowano we wsiach: Biedaszków Mały i Masłowice. Powierzchnia gruntów do rekultywacji wynosiła 9 ha (Biedaszków Mały – 1ha, Cerekwica – 2ha, Domanowice – 1ha, Biedaszków Wielki – 2ha, Kobylce-1ha, Koniowo – 2ha), a powierzchnia gruntów odłogowanych i niezagospodarowanych – 123ha (Biedaszków Mały – 4ha, Brzezie – 10 ha, Kuźniczysko – 64 ha, Skoroszów – 45ha).

Tabela 1. Zapotrzebowanie na zabiegi urządzeniowo-rolne we wsiach gminy Trzebnica (1988).

Table 1. Demand of arrangement works in villages of Trzebnica common (1988).

Lp.	Zabiegi urządzeniowo-rolne (1988) Rural management works (1988)	Region intensywnego rozwoju rolnictwa Region of intensive agricultural development	Melioracje Land reclamation	Scalenie gruntów Land consolidation		Drogi transportu rolnego Agricultural transport roads	Rekultywacja. Zagospodarowanie odlogów Recultivation. Fallow lands management	Gospodarstwa duże Large farms	Zapotrzebowanie na 3 zabiegi urządzeniowo-rolne Demand of 3 arrangement works	Obręb depresyjny Depressed district
				1	2					
	Obręb District						ha/ha	%		
1.	Będkowo	B	A	B	B	B	0	40,4		
2.	Biedaszków Mały	A	A	B	B	BC	1/4	56,2	X	X
3.	Biedaszków Wielki	A	A	B	B	B	0	64,8		
4.	Blizocin	A	A	B	B	B	0	0		
5.	Boleścín	B	C	B	B	B	0	29,4		
6.	Brochocin	B	A	B	B	B	0	15,9		
7.	Brzezie	A	C	B	B	B	0/10	57,3	X	X
8.	Brzyków	B	B	B	B	B	0	45,8		
9.	Cerekwica	B	B	B	B	B	2/0	48,1		
10.	Domanowice	B	A	B	B	B	1/0	57,6		
11.	Droszów	B	A	B	B	B	0	0		
12.	Głuchów Górny	B	A	B	B	B	0	5,2		
13.	Janiszów	B	C	B	B	B	2/0	0	X	
14.	Jaszyce	B	A	B	B	B	0	20,4		
15.	Jażwiny	A	B	B	B	B	0	35,4		
16.	Kobylice	B	A	B	B	B	1/0	63,0		
17.	Koczurki	A	CD	B	B	B	0	0		
18.	Komorowo	A	A	B	B	B	0	35,4		
19.	Komorówko	A	A	B	B	B	0	57,3		
20.	Koniowo	A	DB	B	B	B	2/0	50,5	X	X
21.	Księginice	B	A	B	B	B	0	38,1		

22.	Kuźniczysko	A	C	B	B	B	0/64	52,2	X	X
23.	Ligota Trzebnicka	B	B	B	B	B	0	35,8		
24.	Malczów	B	A	B	B	B	0	46,3		
25.	Małuszyn	B	B	B	B	B	0	54,7		
26.	Marcinowo	B	B	B	B	B	0	13,5		
27.	Masłowiec	A	B	B	B	BC	0	33,5		
28.	Masłów	B	B	B	B	B	0	10,2		
29.	Nowy Dwór	B	A	B	B	B	0	0		
30.	Piersno	B	A	B	B	B	0	13,3		
31.	Raszów	B	A	B	B	B	0	0		
32.	Rzepotowice	B	A	B	B	B	0	0		
33.	Skarszyn	B	A	B	B	B	0	6,0		
34.	Skoroszków	A	BC	B	B	B	0/45	0	X	
35.	Szczytkowice	B	BC	B	B	B	0	69,2		
36.	Świątniki	B	A	B	B	B	0	9,5		
37.	Taczów Mały	B	A	B	B	B	0	61,4		
38.	Taczów Wielki	B	A	B	B	B	0	0		
39.	Ujeździec Mały	A	BC	B	B	B	0	53,4		
40.	Ujeździec Wielki	B	BC	B	B	B	0	29,2		
41.	Węgrzynów	B	A	B	B	B	0	22,7		

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Obszary wiejskie i grunty rolnicze w Polsce. Wyniki badań ankietowych – 1988”.

Source: own study on the basis of „Rural areas and agricultural lands in Poland. Results of inquiry analysis – 1988”.

Objaśnienia:

Położenie w regionie intensywnego rozwoju rolnictwa

A – nie; B – tak

Melioracje szczegółowe gruntów

A – potrzeby nie występują

B – gleby są zmeliorowane

C – gleby wymagają odtworzenia systemów melioracyjnych

D – gleby wymagają nowych przedsięwzięć melioracyjnych

Scalenie gruntów

1 – gospodarstw indywidualnych

2 – gospodarstw państwowych i uspołeczniionych

B – nie wymagają scalenia

C – wymagają scalenia w części

D – wymagają scalenia w całości

Drogi transportu rolnego

A – stan zadawalający

B – drogi wymagające modernizacji (poszerzenie dróg wąskich tj. o szerokości poniżej 3m, utwardzenie lub częściowa likwidacja)

C – zły stan dróg, pożądana rozbudowa istniejącej sieci drogowej lub budowa nowej

Rekultywacja gruntów / zagospodarowanie gruntów odlogowanych

Powierzchnia gruntów zdegradowanych wymagających rekultywacji

Powierzchnia gruntów odlogowanych (grunty rolnicze i nierolnicze)

Reasumując, w gminie Trzebnica, wsie (6), które wymagały w 1988 r., przeprowadzenia trzech spośród wybranych zabiegów urządzeniowo-rolnych to: Biedaszków Mały, Brzezie, Janiszów, Koniowo, Kuźniczysko, Skoroszów a 4 spośród nich to obręby depresyjne. Są to: Biedaszków Mały, Brzezie, Koniowo i Kuźniczysko (Tabela 1).

Tabela 2. Zapotrzebowanie na zabiegi urządzeniowo-rolne we wsiach gminy Trzebnica (1995).

Table 2. Demand of arrangement works in villages of Trzebnica common (1995).

Lp.	Zabiegi urządzeniowo-rolne (1995) <i>Rural management works (1995)</i>	Melioracje <i>Land reclamation</i>	Scalenie gruntów <i>Land consolidation</i>	Drogi transportu rolnego <i>Agricultural transport roads</i>	Rekultywacja Zagospodarowanie odlogów <i>Recultivation Fallow lands management</i>	Gospodarstwa duże <i>Large farms</i>	Zapotrzebowanie na 3 zabiegi urządzeniowo-rolne <i>Demand of 3 arrangement works</i>	Obręb depresyjny <i>Depressed district</i>
	Obręb <i>District</i>	%	%	%	%	%		
1.	Będkowo	-	-	-	-	50,7		
2.	Biedaszków Mały	20/C	40	-	-	47,1		
3.	Biedaszków Wielki	30/C	40	-	-/L	63,8	X	X
4.	Blizocin	bd	bd	bd	bd	bd	-	-
5.	Boleścín	-	30	-	-	42,1		
6.	Brochocin	-	40	-	-	34,8		
7.	Brzezie	10/D	40	-	-	66,5		
8.	Brzyków	10/D	20	-	-	58,6		
9.	Cerekwica	-	30	30/B	-	51,2		
10.	Domanowice	10/D	30	30/B	-	61,3	X	X
11.	Droszów	-	30	-	-	0		
12.	Głuchów Górny	-	50	-	-	29,5		
13.	Janiszów	bd	bd	bd	bd	bd	-	-
14.	Jaszyce	-	30	-	-	26,3		
15.	Jaźwiny	30/D	40	-	-/L	48,0	X	
16.	Kobylice	-	30	-	-	63,6		
17.	Koczurki	bd	bd	bd	bd	bd	-	-

18.	Komorowo	10/D	50	-	-	47,6		
19.	Komorówko	30/D	30	-	20/ L	68,7	X	X
20.	Koniowo	10/D	40	-	- /L	54,5	X	X
21.	Księginice		40	-	-	36,4		
22.	Kuźniczysko	20/C	60	-	- /L	55,7	X	X
23.	Ligota Trzebnicka	-	60	-	- /L	70,4		
24.	Małczów	-	30	-	-	45,4		
25.	Małuszyn	-	20	-	-	82,8		
26.	Marcinowo	10/D	20	-	-	18,5		
27.	Masłowiec	20/C	60	-	-	34,2		
28.	Masłów	10/C	50	-	-	35,2		
29.	Nowy Dwór	10/C	-	-	-	0		
30.	Piersno	-	10	-	-	29,6		
31.	Raszów	-	20	-	-	10,1		
32.	Rzepotowice	bd	bd	bd	bd	bd	-	-
33.	Skarszyn	-	40	-	-	6,7		
34.	Skoroszów	20/C	60	-	- /L	6,6	X	
35.	Szczytkowice	10/C	40	-	-	66,8		
36.	Świątniki	-	30	-	-	23,7		
37.	Taczów Mały	-	30	-	-	59,8		
38.	Taczów Wielki	-	50	-	-	0		
39.	Ujeździec Mały	20/C	40	-	-	65,0		
40.	Ujeździec Wielki	30/C	50	-	-	43,2		
41.	Węgrzynów	-	30	-	-	31,4		

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety „Zagospodarowanie przestrzeni rolniczej w gminie Trzebnica” (1995).

Source: own study on the basis of questionnaire “Agricultural space management in Trzebnica common” (1995).

Objaśnienia:

Melioracje szczegółowe gruntów (% powierzchni wsi)

C – gleby wymagają odtworzenia systemów melioracyjnych

D – gleby wymagają nowych przedsięwzięć melioracyjnych

Scalenie gruntów (% powierzchni wsi)

Modernizacja dróg transportu rolnego (% powierzchni wsi)

B – modernizacja dróg

Rekultywacja gruntów / zagospodarowanie gruntów odlogowanych (% powierzchni wsi)

L – zalesienie gruntów odlogowanych

bd – brak danych (ankieta dotyczyła wsi, w których występują gospodarstwa o powierzchni 10 i więcej ha)

Należy zwrócić uwagę na to, że w analizowanym roku obowiązywało rozporządzenie w sprawie wyznaczenia regionów intensywnego rozwoju rolnictwa (Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 1971 roku w spra-

wie określenia regionów intensywnego rozwoju rolnictwa i gospodarki leśnej oraz ochronnych obszarów leśnych; Dz. U. Nr 37, poz. 335 i 336). W gminie Trzebnica 30 obrębów zaliczono do tego regionu. Potrzebę wykonania co najmniej trzech zabiegów urządzeniowo-rolnych ustalono w jednej wsi z regionu intensywnego rozwoju rolnictwa (Janiszów) a 4 obręby depresyjne nie należą do tego regionu.

W 1995 roku potrzebę modernizacji, odtworzenia lub budowy nowych systemów melioracyjnych zasygnalizowano w większej liczbie wsi tj. w 18 (10 w 1988 r.). W 1988 r. w żadnej wsi nie było potrzeby wykonania prac scaleniowych, zarówno na gruntach gospodarstw indywidualnych jak i uspołecznionych, a w 1995 roku między innymi w związku ze zmianami w strukturze władania gruntami, pojawiła się potrzeba likwidacji rozdrobnienia i szachownicy gruntów aż w 35 (85,4% liczby wsi) wsiach gminy (od 10% do 60% powierzchni obrębu). Tylko w 2 obrębach (Będkowo i Nowy Dwór) uznano, iż układ gruntów jest racjonalny, nie wymagający scalenia. Wsie te bezpośrednio graniczą z miastem Trzebnica.

W gminie Trzebnica w okresie 1988 – 1995 utwardzono drogi zarówno międzywiejskie, jak i drogi dojazdowe do pól przeznaczając na ten cel fundusze gminne. Fakt ten znajduje odzwierciedlenie w danych ankietowych, gdyż w ankiecie 1988 r. postulowano te prace we wszystkich wsiach gminy, zaś w ankiecie z 1995 r. podano, iż utwardzenie dróg należy wykonać jedynie w dwóch wsiach tj. Cerekwica i Domanowice. Prace rekultywacyjne wymagane są dla 20% powierzchni wsi Komorówko tj. ok. 110 ha. Zabiegiem, którego nie postulowano w 1998 roku jest zalesienie odłogowanych gleb słabych, które w minionym okresie należały do gospodarstw uspołecznionych, a w 1995 roku nie znalazły nabywców wśród rolników indywidualnych. Potrzebę tą zgłoszono w 7 wsiach gminy Trzebnica (Biedaszków Wielki, Jażwiny, Komorówko, Koniowo, Kuźniczysko, Ligota Trzebnicka, Skoroszów). Podsumowując, należy zauważyć, że 7 wsi w gminie Trzebnica to te, w których występowała potrzeba wykonania co najmniej trzech zabiegów urządzeniowo-rolnych. Są to: Biedaszków Wielki, Domanowice, Komorówko, Koniowo, Kuźniczysko, Jażwiny, Skoroszów a 5 pierwszych to obręby depresyjne, w tym 2, te same w obu analizowanych okresach. Są to: Koniowo i Kuźniczysko (Tabela 2). Brak danych dla 4 obrębów wynika z tego, iż badaniach ankietowe w 1995 roku przeprowadzono tylko dla tych wsi, w których występowały gospodarstwa duże, o powierzchni powyżej 10ha.

W 2008 roku zapotrzebowanie na prace związane z systemem melioracji podstawowych (cieków podstawowych) zanotowano aż w 34 wsiach gminy (82,9%). Potrzeba odbudowy dotyczy odcinków 21 cieków w 14 wsiach, a konserwacja konieczna jest w 34 wsiach. Melioracji szczegółowych wymagają wszystkie obręby. Konserwacja rowów postulowana jest w 24 obrębach a odbudowa w 40 (oprócz Węgrzynowa). W planie urządzeniowo – rolnym zwrócono uwagę na fakt, iż część rowów jest zasypana, stąd wymaga całkowitej odbudo-

wy. Ponadto, w 30 wsiach, zlokalizowanych jest 66 małych zbiorników wodnych do odbudowy.

Tabela 3. Zapotrzebowanie na zabiegi urządzeniowo-rolne we wsiach gminy Trzebnica (2008).

Table 3. Demand of arrangement works in villages of Trzebnica common (2008).

Lp.	Zabiegi urządzeniowo-rolne (2008) <i>Rural management works (2008)</i>	Melioracje <i>Land melioration</i>		Scalenie gruntów <i>Land consolidation</i>	Drogi transportu rolnego <i>Agricultural transport roads</i>	Rekultywacja odlogów <i>Recultivation Fallow landsmanagement</i>			Gospodarstwa duże <i>Large farms</i>	Zapotrzebowanie na 3 zabiegi urządzeniowo-rolne <i>Demand of 3 arrangement works</i>	Obręb depresyjny <i>Depressed district</i>	
		P	S			% długości dróg % length of roads	wyrobiska workings	grunty odlogowane fallow lands				% %
	Obręb <i>District</i>					Ilość <i>Number</i>	ha	% użytków rolnych % agricultural land	%			
1.	Będkowo	K	O/3	D(I)	B	36,0	1	54,41	18,3	63,2	X	X
2.	Biedaszków Mały	OK	OK./2	-	B	37,0		30,27	12,7	63,4	X	X
3.	Biedaszków Wielki	K	OK./2	-	B	33,9		91,31	17,3	60,2	X	X
4.	Blizocin	K	OK./1	-	B	30,3		12,98	6,6	0		
5.	Boleścin	K	OK.	-	B	34,0		19,00	5,9	40,0		
6.	Brochocin	-	O/2	D	B	45,5		2,54	0,8	34,5	X	
7.	Brzezie	OK	OK./1	-	B	29,2		91,21	20,4	36,2	X	
8.	Brzyków	K	O	D	B	35,3		4,55	1,1	63,5	X	X
9.	Cerekwica	K	O/3	D	B	32,2	2	61,69	10,4	77,0	X	X
10.	Domanowice	OK	OK./4	D	B	25,5	1	8,33	1,1	72,8	X	X
11.	Droszów	K	O	-	B	47,4		7,46	3,2	23,9		
12.	Głuchów Górny	-	O/3	D	B	37,0	1	8,38	1,6	15,9	X	
13.	Janiszów	K	OK	-	B	41,9		12,02	14,9	55,8	X	X
14.	Jaszyce	K	OK./1	-	B	25,6	1	8,52	6,7	32,4		
15.	Jaźwiny	OK	OK	D(L)	B	32,5	2	124,54	33,7	54,2	X	X

16.	Kobylice	-	O/3	-	B	43,8	1	64,28	22,3	30,7	X	
17.	Koczurki	K	OK./1	-	B	31,6		1,49	0,5	0		
18.	Komorowo	-	OK./1	-	B	48,5		23,20	7,7	16,3		
19.	Komorówko	K	OK./1	D	B	23,9		78,12	25,3	40,7	X	
20.	Koniowo	OK	OK./6	-	B	22,9	1	135,49	26,4	38,6	X	
21.	Księginice	K	OK./2	-	B	25,6	2	23,02	5,0	36,3		
22.	Kuźniczysko	K	OK./5	-	B	32,2	1	227,44	39,8	69,0	X	X
23.	Ligota Trzebnicka	K	OK	-	B	31,2		23,20	7,5	29,6		
24.	Malczów	O	O	-	B	18,7		28,79	14,9	39,0		
25.	Małuszyn	OK	O/1	-	B	24,4	1	5,95	2,6	92,0		
26.	Marcinowo	O	OK	D	B	41,7	1	35,64	6,2	35,2	X	
27.	Masłowiec	OK	OK	-	B	22,2	2	45,09	19,6	57,6	X	X
28.	Masłów	K	OK./1	-	B	30,1	2	61,51	11,6	24,3	X	
29.	Nowy Dwór	K	O/1	-	B	11,4	1	2,12	0,8	0		
30.	Piersno	K	O	-	B	35,1		5,12	2,4	31,4		
31.	Raszów	-	O/1	-	B	37,1		18,37	8,9	35,2		
32.	Rzepotowice	O	OK	-	B	25,1		33,97	19,6	0	X	
33.	Skarszyn	O	O/2	-	B	20,9	1	3,40	0,8	12,3		
34.	Skoroszów	O	OK./1	D	B	18,4		172,84	42,6	11,0	X	
35.	Szczytkowice	K	OK./1	D	B	29,1		64,80	14,5	71,0	X	X
36.	Świątniki	K	-/2	-	B	32,7	1	6,00	2,7	9,9		
37.	Taczów Mały	-	O/5	-	B	46,2	1	8,32	3,9	77,7		
38.	Taczów Wielki	-	O/2	-	B	23,4	1	10,75	10,0	26,3	X	
39.	Ujeździec Mały	OK	OK./5	D	B	37,9	1	6,32	1,4	57,3	X	X
40.	Ujeździec Wielki	OK	OK./1	-	B	30,2		27,78	5,0	39,2		
41.	Węgrzynów	K	-/2	-	B	18,6		45,72	26,4	17,0		

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Planu urządzeniowo-rolnego gminy Trzebnica” (2008).

Source: own study on the basis of „Rural management plan of Trzebnica commune” (2008).

Objaśnienia:

Melioracje podstawowe – P

O – odbudowa cieków melioracji podstawowych

K – konserwacja cieków melioracji podstawowych

Melioracje szczegółowe gruntów (odtworzenie systemów melioracyjnych) – S

O – wymagana odbudowa istniejących i nieistniejących rowów

K – wymagana konserwacja rowów

1 – ilość małych zbiorników wodnych do odbudowy

Scalenie gruntów gospodarstw indywidualnych

D – wymagają scalenia w całości wsi

D(I) – przewidywana potrzeba scalenia gruntów dla realizacji drogi ekspresowej (scalenie infrastrukturalne)

D(L) – przewidywana potrzeba scalenia gruntów w przypadku nie zrealizowanych planów zalesieniowych

Modernizacja dróg transportu rolnego

B – modernizacja dróg ze względu na zły stan; % udział dróg do przebudowy w ogólnej długości dróg transportu rolnego

Rekultywacja gruntów / zagospodarowanie gruntów odłogowanych

l – ilość wyrobisk (teren powyrobiskowy do rekultywacji lub zagospodarowania), powierzchnia i udział gruntów odłogowanych w użytkach rolnych

Dojrzałość obszaru do przeprowadzenia prac scaleniowych (wsie o dużym zapotrzebowaniu na scalenie gruntów) wykazano w 10 obrębach. (24,4%). Scalenie należy przeprowadzić w 2 obrębach w południowej części gminy – Brochocin, Głuchów Górny, w 5 ze środkowej części – Brzyków, Cerekwica, Komorówko, Marcinowo, Szczytkowice i w 3 na północy obszaru – Domonowice, Skoroszów, Ujeździec Mały (Plan 2008). W gminie drogi wymagają przebudowy, przede wszystkim ze względu na zły stan nawierzchni. Drogi do przebudowy stanowią 31,0% wszystkich dróg w gminie. Najwięcej, bo ok. 45-50%, długości dróg transportu rolnego przeznaczono do modernizacji w obrębach Brochocin, Droszów, Komorowo i Taczów Mały. Najmniejszym udziałem dróg wymagających przebudowy charakteryzują się natomiast: Malczów, Nowy Dwór, Skoroszów oraz Węgrzynów – poniżej 20% długości wszystkich dróg. Zabieg rekultywacji gruntów i (lub) ich zagospodarowania należy wykonać na 25 obiektach powyrobiskowych zlokalizowanych w 20 wsiach (48,8% liczby wsi). Grunty odłogowane (1696ha) zlokalizowane są we wszystkich wsiach (od 1,49ha do 172,84ha). Udział gruntów odłogowanych w powierzchni użytków rolnych to od 0,5% do 42,6%. Ponad 100ha gruntów odłogowanych znajduje się w 3 wsiach: Jażwiny, Koniowo, Skoroszów a ponad 200ha w Kuźniczysku. Najmniejsze powierzchnie odłogów położone są we wsiach: Brochocin, Koczurki, Nowy Dwór (do 2,5ha). W 2008 roku aż 23 obręby w gminie wykazują potrzebę wykonania co najmniej trzech zabiegów urządzeniowo-rolnych a 12 wśród nich charakteryzuje się ponad 50% udziałem dużych gospodarstw rolnych (powyżej 10ha) w strukturze powierzchniowej wszystkich gospodarstw rolnych.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Ustalanie potrzeb urządzeniowo-rolnych obszaru jest procesem skomplikowanym, złożonym i pracochłonnym dotyczącym wszystkich uwarunkowań mających wpływ na jego rozwój. W związku ze zmianami podczas pozyskiwania i gromadzenia informacji w procesie decyzyjnym uczestniczy coraz więcej podmiotów i coraz więcej danych ma wpływ na podejmowane działania, także te urządzeniowo-rolne. Nie oznacza to, że skraca się czas, od momentu zarejestrowania dojrzałości obszaru do zmian do pozyskania środków na zrealizowanie procedur i wykonanie projektów realizacji przedsięwzięć. Wynika to, między

innymi, z braku przepisów prawa, ale także braku badań dotyczących np. stosowania określonych mierników do oceny potrzeb urządzeniowo-rolnych we współczesnych uwarunkowaniach.

Przeprowadzona analiza porównawcza potrzeb urządzeniowo-rolnych we wsiach gminy Trzebnica (1988, 1995, 2008) skłania do sformułowania wniosków ogólnych i szczegółowych.

W analizowanych latach wzrastała ilość obrębów wiejskich gminy Trzebnica z potrzebami zabiegów urządzeniowo-rolnych. Oczywiście, z jednej strony, może to być wynikiem wzrostu potrzeb człowieka i świadomości społeczności lokalnych obszarów wiejskich, co do możliwości wpływania na stan przestrzeni i jest to zjawisko pozytywne. Natomiast z drugiej strony, aktualny stan rolniczej przestrzeni produkcyjnej odzwierciedla nieracjonalną gospodarkę ziemią.

Potrzeby melioracyjne na obszarze gminy Trzebnica są coraz większe. Konieczność wykonania prac z zakresu melioracji szczegółowych postulowana jest kolejno w 10, 18 i 41 obrębach. Dodatkowo, w 2008 roku, zarejestrowano potrzeby z zakresu melioracji podstawowych w 34 wsiach.

Zastanawiającym jest fakt, że roku 1988 nie postulowano scaleń gruntów a po zmianach ustrojowych konieczność scalenia gruntów wykazano aż w 35 obrębach gminy. Prawdopodobnie miało to związek z koniecznością zagospodarowania gruntów popegeerowskich i Państwowego Funduszu Ziemi. W 2008 scalenia wymagały grunty w 12 wsiach w związku z koniecznością poprawy struktury indywidualnych gospodarstw rolnych, realizacją przedsięwzięć drogowych i zalesianiem terenu. W celu uzasadnienia stanu z 2008 roku w porównaniu z rokiem 1995 należałoby dodatkowo przeanalizować kwestię realizacji scaleń gruntów, zbywania i podziału nieruchomości rolnych. Potrzeby dotyczące budowy i modernizacji sieci dróg transportu rolnego nadal istnieją. W większej liczbie wsi wymagana jest rekultywacja i zagospodarowanie gruntów a rozmiar gruntów odłogowanych wzrósł od 9ha (1988) do 1696 ha (2008).

Zapotrzebowanie, na co najmniej trzy zabiegi urządzeniowo-rolne we wsiach gminy Trzebnica, wzrastało w kolejnych latach, od 6 (1988) i 7 (1995) do 23 (2008). Jeśli za rok wyjściowy w analizie porównawczej uznać 1988, w którym przepisami prawa wydzielono regiony intensywnego rozwoju rolnictwa, to coraz więcej obrębów zaliczanych do tego regionu wymaga prac urządzeniowo-rolnych i jest obrębem depresyjnym. W 1988 roku – Janiszów (potrzeby); w 1995 – Domanowice (potrzeby i obręb depresyjny) a w 2008 – Brochocin, Kobylce, Marcinowo, Masłów, Rzeptowice i Taczów Wielki (potrzeby) i Będkowo, Brzyków, Cerekwica, Domanowice, Janiszów, Szczytkowice (potrzeby i obręb depresyjny). Wsie, Koniowo i Kuźniczysko, są obrębami depresyjnymi w każdym roku analizy potrzeb urządzeniowo-rolnych.

LITERATURA

Ankieta – Zagospodarowanie przestrzeni rolniczej w gminie Trzebnica (1995). Materiały Instytutu Planowania i Urządzania Terenów Wiejskich. Akademia Rolnicza. Wrocław.

Bański J. (1999): *Obszary problemowe w rolnictwie Polski*, PAN, IGiPZ. Prace Geograficzne Nr 172. Wydawnictwo Continuo, Wrocław.

Gospodarka ziemią w rolnictwie. Terminologia (1997). Polska Norma PN-R-04151. Polski Komitet Normalizacyjny.

Hopfer A. (1984): *Stan i potrzeby urządzania obszarów wiejskich w Polsce*. Olsztyn.

Kondracki J. (2000): *Geografia regionalna Polski*. Wydawnictwo Naukowe PWN. Warszawa.

Obszary wiejskie i grunty rolnicze w Polsce. Wyniki badań ankietowych – 1988. (1990). Instytut Planowania i Urządzania Terenów Wiejskich. Akademia Rolnicza we Wrocławiu. Wrocław.

Plan urzędzeniowo-rolny gminy Trzebnica (2008). Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych. Wrocław.

Strategia rozwoju obszarów wiejskich województwa dolnośląskiego (2000). Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego. Wrocław.

Dr inż. Małgorzata Akińcza, e-mail: malgorzata.akincza@up.wroc.pl

Dr inż. Barbara Mastalska – Cetera, e-mail: barbara.mastalska-cetera@up.wroc.pl

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu
Wydział Inżynierii Kształtowania Środowiska i Geodezji
Katedra Gospodarki Przestrzennej
ul. Grunwaldzka 55
50-357 Wrocław

Wpłynęło: 22.04.2016

Akceptowano do druku: 9. 09.2016